

David Harvey, Sermaye Muamması: Kapitalizmin Krizleri
(İstanbul: Sel Yayıncılık, 2012) 307 Sayfa. ISBN: 978-975-570-567-5

Türkan BUDAK*

Graduate Center of the City University’de antropoloji profesörü olan David Harvey, özellikle neoliberal kapitalizmin eleştirisini yaptığı çalışmaları ile beşeri bilimler alanında dünyada en çok atf yapılan sosyal bilimcilerden biridir. Yazar kapitalizmin eleştirisini yaptığı eserlerinde sosyal sınıf bilinci ve Marksist mücadelenin önemini vurgulamaktadır. 2009 yılında New York’ta *The Enigma of Capital* adı ile yayınlanan eserde de yazar bu eleştirilerine devam etmekte ve sermayenin toplumlar üzerindeki tahakkümünün ancak sosyal sınıf bilincinin gelişmesiyle ortadan kaldırılabileceğini ileri sürmektedir. Sungur Savran tarafından 2012 yılında *Sermaye Muamması: Kapitalizmin Krizleri* adı ile Türkçeye çevrilen kitap sekiz alt başlıktan oluşmaktadır. Kitap kapitalizmin işleyişi adına okuyucuya bir yol gösterirken sermaye akışının da nasıl bir olgu olduğunu derinlemesine irdelemektedir.

Kitabın temel amaçlardan bir tanesi de sermaye akışının doğasını ve kriz eğilimli yapısını gözler önüne sermeye çalışmaktır. Kapitalizm kriz eğilimli bir yapıya sahip olduğu halde 2008 krizinin öngörülemediği olmasını eleştiren Harvey, makaleler, raporlar ve öngörüler yığını altına gömülmüş olan sermaye konusu hakkında sistemik bir kavrayış geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Aynı zamanda yazar ortaya koyduğu örneklerle okuyucuyu sermaye akışının mantığını ve iç çelişkilerini anlamaya davet etmektedir.

Sermayeyi “daha fazla paranın peşinde olduğu süreç”¹ olarak tanımlayan ve sermayenin her sene %3 büyüme gerekliliğini vurgulayan yazar, sermaye akışının sürekliliğinde meydana gelebilecek kesintinin sermayenin değerini yitirmesine neden olabileceğini, bu durumun ise krize yol açabileceğini belirtmektedir. O nedenle sermayenin dolaşımının canlılığını yitirmesine neden olabilecek etkenlere ve sermaye akışının sürekliliğini sekteye uğratabilecek engellere dikkat çekmektedir. Harvey, bu analizi ile sermaye akışının önündeki bir engeli aşmaya çalışırken başka bir engelle karşılaştığını, kapitalizmin kriz eğilimlerini çözmediğini, genellikle krizlerini bir sorundan bir başkasına taşıyarak ertelediğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda 1970’lerde sermayenin ucuz işgücü sağlamak için örgütlü işgücü üzerine yaptığı saldırıların neticede bir talep eksikliği sorununa yol açmasını örnek göstermektedir. Söz konusu engelin giderilmesi amacıyla kredi araçlarının devreye sokulduğunu bu durumun ise ülkeleri borç sarmalı içerisine

*Araştırma Asistanı, BİLGESAM / Yıldız Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi.
e-posta: turkann.budakk@gmail.com

¹ David Harvey, *Sermaye Muamması* (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2012), 50.

çektğini ve dolayısıyla çözüm için sunulan araca karşı güven problemi yarattığını ifade etmektedir.

Yazar teknolojik ve organizasyonel biçimler; toplumsal biçimler, kurumsal ve idari düzenlemeler, üretim ve emek süreçleri, doğa ile ilişkiler, günlük hayatın ve türün yeniden üretimi ve dünyanın zihinsel kavrayışları olmak üzere hiçbiri birbirinden üstün olmayan fakat birbiriyle etkileşim içerisinde olan yedi farklı faaliyet alanı belirtmektedir. Harvey bu alanları kapitalizmin kendi mantığı doğrultusunda programlamakta ve alanlardan herhangi birinde çıkabilecek bir engelin sermayenin birikiminde kesintiye yol açabileceğini ifade etmektedir.

Harvey'in dikkat çekmeye çalıştığı bir başka unsur ise, sermaye birikiminin coğrafi alanla olan ilişkisidir. Kapitalizmin coğrafya üzerine her zaman hâkim olma arzusu olduğunu vurgulayan Harvey, rekabet içinde ve sürekli kâr etme arzusu sergilediğini düşünen sermayenin, bu isteğini gerçekleştirmede kendisi için en iyi olanağa sahip olan yerlere uzanma talebi taşıdığını belirtmektedir. Ayrıca yazar kitabında coğrafi alan ile sermaye ilişkisi başlığı altında kentsel mekânların sermaye fazlasını emme konusundaki rolüne de değinmektedir. Kentin yeniden yapılanmasının sermaye fazlasının emilmesi noktasında önemli bir rol oynadığını belirtirken, bu mekânların getirdiği yeni olanaklar sayesinde kâr elde edilebilecek yeni alanların oluşacağına dikkat çekmektedir.

Yazar, Sermayenin devamlı birikimini sağlamak konusunda engelle karşılaştığında daima kendine bir çıkış arayışı içerisine girdiğini, krizlerin irrasyonel rasyoneleştiriciler olarak fonksiyon gördüğü bir ortamda bu sistemin yarattığı irrasyonelliklerin mağdurunun halk olduğunu söylemektedir. Kitabın sayfaları arasında yazar bir alternatif arayışına girmekte ve yoksunlar/mülsüzlerle birlikte farklı gruplardan oluşan antikapitalist devrimci hareketin oluşması gerektiğine işaret etmektedir. Antikapitalist devrimci hareketin hangi faaliyet alanında ortaya çıkabileceğini sorgulama uğraşında olan Harvey, maalesef kitapta bu konuya somut bir öneri getirememektedir.

Harvey'in sermaye akışının mantığı ve kapitalizmin kriz eğilimli yapısının anlaşılması doğrultusunda sunduğu analizlerin geçerli niteliğe sahip olabileceği düşünülebilir. Yazar kentlerin sermaye fazlasının emilmesindeki rollerine dikkat çekerken, İkinci İmparatorluk Dönemi Fransa'sı ve 1940'lar Amerika'sından sunduğu örnekler ile bu stratejinin hala devam ettiğini göstermeye çalışmaktadır. Günümüzde kentsel dönüşüm adı altında yapılan yıkımların da sermaye fazlasının eritilmesi amacını taşıdığı ve bu tür yöntemler ile sermayenin mevcut krizlerini erteleme yoluna başvurduğu iddia edilebilir. Reklamlarda sürekli insanların refahını, huzurunu, rahatını düşünerek tasarlandığı söylenen yerleşim alanlarının gerçekte sermayenin refahına hizmet ettikleri söylenebilir. Harvey'in kitabında verdiği örneklerden de görülebileceği gibi şehrin merkezi dışında oluşturulan

yeni yerleşim mekânları bir taraftan sermaye fazlası sorununun çözümü için yeni merciler oluştururken, diğer taraftan da sermayenin geniş kârlar elde edebileceği olanakları harekete geçirmektedir.

Harvey'in *Sermaye Muamması*'nda kapitalizmin işleyişi doğrultusunda kurguladığı faaliyet alanlarının günümüz neoliberal kapitalizminin işleyiş mantığında da açık bir şekilde vücut bulduğu görülmektedir. Ayrıca Harvey kitabında bugünkü neoliberal kapitalizmin esnek çalışmayı yaygınlaştırmasını; emek gücünü sert bir şekilde kırmaya çalışmasını, teknokratlarca yönetilen kurumsal yapılar oluşturmasını, toplumsal kapitalizmi çıkarı doğrultusunda kurgulamasını ve yeni zihinsel kavrayışlar biçimlendirmeye çalışmasını daha rahat işleyebilmesi için faaliyet alanlarını kendi isteği doğrultusunda kurguladığının en net yansımaları olarak sunmaktadır.

Peki, böyle bir durumda antikapitalist devrimci hareket hangi faaliyet alanından başlamalıdır? Harvey'in "...finansal sisteme, bankacılık sistemine, devlet ile finans arasındaki bağa ve özel mülkiyet haklarının gücüne ilişkin ne yapmak gerektiği konusu, alışıldık düşünce tarzının dışına çıkılmaksızın ele alınamaz"² şeklindeki ifadesini antikapitalist devrimci hareketin ancak zihinsel kavrayışlarda meydana gelebilecek bir değişiklikte doğabileceği şeklinde anlamak mümkündür. Bu doğrultuda kitapta neoliberal kapitalizmin kuşattığı zihinsel kavrayışlarda yaşanacak bir dönüşümün antikapitalist devrimci harekete kaynaklık edecek en önemli etkenlerden biri olduğu ileri sürülmektedir. Fakat okuyucu anti-kapitalist devrimci hareketin hangi faaliyet alanından başlayacağı üzerine tatmin edici bir cevap alamamaktadır.

Harvey bu çalışmasında sunduğu analizler ile sermaye akışının mantığının açık bir şekilde kavranmasına yardım etmektedir. Ayrıca analizlerinin geçerliliği, günümüz koşullarının daha iyi okunmasına imkân sağlamaktadır. Kapitalizmin işleyişini net bir şekilde anlatan bu kitap sermayenin işleyişi üzerine bilgi edinmek isteyenler için temel kaynaklardan biri olarak nitelendirilebilir.

² A.g.e., 244.